

„Bizony, bizony mondom néked: ha valaki újonnan nem születik, nem láthatja az Isten országát.” (János 3,3)

Az őszi kikerics meséje

Lent ült a Márton-rét szélén, nem messze attól a bokortól, amely alatt ült, úgy jó harminc éve elkezdődött valamiféle változás az életében. A bágyadt októberi napnak volt még annyi ereje, hogy a farönköt, amin ült, átmelegítette. A rét most is tele volt szórva halványlila őszi kikericsekkel, mint minden évben, s a nagy fekete harkály is ugyanúgy füttyentette el mély, hosszú hívójelét, mint bármikor, amikor élete során hegyek között, erdőben járva hallotta. Egy dolog hiányzott csak a megszokottak közül. Nem volt már nála a fotópuskája. Harminc évvel ezelőtt azért vette, mert itt a rét szélén, egy kővön ülve, egy csendes nyári éjszakán látott meg először néhányat azokból a titkokból, amiket csak a csendes éjszakai erdő ismer. Akkor egy komód méretű vadkan csörtetett ki a melléte lévő bokorból, majd egy farkát magasra tartó róka ballagott el előtte, meg-megállva a réten, szimatolva, ugrásra készen. Akkor úgy érezte, hogy ha már a sors kifürkészhetetlen útjai folytán és édesanyja jóvoltából megadatott számára, hogy rendszeresen itt élhet az erdőben, ráadásul azzal, akit szeret, már csak miatta is meg kell keresnie, ki kell tapasztalnia és meg kell örökítenie annak minden lehetséges titkát. Hogy mindezt miért, akkor még nem tudta. Az egésznek az okát nem vizsgálta. Elég volt a kíváncsiság. Titok pedig volt elég, s amikor a nagy méretű titkok, a szarvasok, őzek, vaddisznók és rókák bemutatkoztak, jöttek a kisebbek, a borzok, a nyestek, a cickányok és egerek, majd a még titokzatosabbak: a gombák, virágok, madarak, darazsak, források, patakok, kődök, felhők, hópelyhek és jégzászlók. Mindezt megörökítette a filmekben, és valahol mélyebben, tartósabban önmagában is, olyannyira, hogy a legkülönfélébb helyzetekben váratlanul, maguktól felbukkantak, és legtöbbször csodálkozást kiváltva meg is nyilatkoztak a jelenlétüknek. Ilyenkor mondta végül, szinte minden esetben azt, hogy „de ez csak mese, csak szavak, menjetek ki az erdőbe, és győződjetek meg róla magatok, ne higgyetek el nekem semmit, mert lehet, hogy nem is igaz az egész”. És persze nem ment ki senki az erdőbe, vagy ha kiment, vasárnap délelőtt ment, amikor mások is sokan, és még a legkisebb élőlény is régen elbújt oda, ahol nem zavarják. Szerencsére, mert ha mindenki kíváncsi lenne ezekre és általában a titkokra, azok már régen nem titkok, hanem a hétköznapi részei lennének, és fabatkát sem érné-

nek, mert a titkok értelme éppen az, hogy meg kell fejteni, meg kell keresni őket kitartással, sokat áldozva, amíg meg nem nyílnak, nyilatkoznak a keresőnek, s csak azután válhatnak számára hétköznapivá, miután sikerült életgyakorlatába beépítenie őket. Aztán elfogytak a titkok, amit felesége úgy fejezett ki: „Már megint mész? Pedig már mindent lefényképezte!” Vagy talán pontosabb, ha azt mondjuk: a titkok mögött felsejlett egy másik, egy nagyobb titok, amihez nem kellett fotópuska, nem kellett bakancs, végül szinte semmilyen kellék sem kellett, csupán időnként egy csendes hely, néhány olyan kereső ember, mint ő, és néhány útbaigazító tanács néha olyanoktól, akik már közelebb voltak a titkokhoz. Valószínűleg az is feltétel volt, hogy elteljen az előirt harminc keresésre szánt év, bár ez sem igaz általában. Nála igaz volt. Mindig volt benne keresési vágy, mindig is látott megfejtésre váró titkokat. Nem tudott soha megállni egy végzőnek tűnő megfejtésnél. Mindig maradt valamilyen hiányérzet benne valahol, ahol talán többet tudnak a dolgokról, mint ami számára pillanatnyira elérhető volt. A fotópuska szögbe került, és az emlékekről készített képeket elkezdte szépen szétosztani azok között, akikben meglátott valami keresési vágyat, vagy csak valamiért valamivel fizetnie kellett olyan helyeken, ahol értékelték a természetet, még ha csak képeken is. Ez az új keresés szép lassan mindent megváltoztatott körülötte. Már nem egy fotós látta a szarvasokat, rókákat, bükkfákat, embereket, hanem valaki, aki közülük valónak, és mégis olyanannak látta magát, amilyennek talán csak a körülötte lévők láthatták. Ez a látásmód sokkolta, s ezért mindent megváltoztatott. Régebben tudta az őszi kikerics latin nevét is, és valamit működésének tudományos magyarázatáról, ma pedig semmit sem tud róla, de megtanult beszélgetni vele, s olyan dolgokat tud meg és kezd érteni, ami egyetlen tudományos szakkönyvben sincs benne, és a legbriliánsabb fotó sem ad vizsza. A kikerics is, mint a többiek mind, mesélni kezdtek neki.

Nálunk sem indulnak a dolgok más-keppen, mint minden élőlénynél – kezdte azon a bizonyos őszi estén a kikerics. Hosszú alvás és készülődés után, amikor a külső feltételek kedvezővé válnak, magyarul mondván, amikor kitavasodik, a föld felmelegszik és a vizek megindulnak, a hagymám lenn a földben megduzzad, és a csíráim vágyai

kezd a fényre. Nem tudja miért, de olyan erős benne a törvény, hogy nem lehet megakadályozni, hogy a világra jöjjön. Együtt nő a nedves erdei tisztáson a többiekkel, füvekkel, harangvirággal, medvehagymával, zsályával, boglárkával, akiket ugyanez a törvény irányít, de akik valamilyen külső, tőlük független ok miatt mások.

Igen, egyszerűen azt mondjuk rátok: rét, virágos rét – válaszolta neki, amikor magához tért első meglepetéséből. Tavasszal azonban nem tekintünk téged a virágos rét külön részének, mivel nincs virágod. Zölded csak azt a háttér adja szemünk számára, amely a tavasz és a nyár alapszíne, és amely pihentet, nyugtat, étellel telít, szóval természet. Nem bioszféra, nem haszonerdő, nem kaszáló, mert ezekben nem lehet hemperegni, kergetőzni, kacagni, hanyatt fekre fűszálat rágni, hanem erdei tisztás.

Talán azért adtátok ezt a nevet neki, mert itt valami nemcsak hasznos, hanem tiszta is jelen van, nem gondold? – kapcsolódott az érzelmekben gazdag monológba a kikerics. Vaskos sötétzöld leveleim belevesznek a fűfélék rengetegébe. Sokáig növek együtt velük. Versenyezünk a napfényért, a vízért, az élettérért, de a vágy nálam sem múlik, s leveleim tövében megjelennek az első bimbók is. És akkor, valamikor július végén történik valami. Az egész környező világ tovább nő, teljesedik, virágba borul, majd termést hoz, én viszont fonnyadni kezdek, majd sárgulni, s mire a gyöngyvirág bogyója megkékül, mire a galagonya termése kigömbölyödik, s mire a füvek sárgává érlelik kalászaikat, eltűnnek a nagy örömeplő környezetéből. Eltűnnek annyira, hogy számotokra nyomom sem marad. Meghalok. Mintha visszamennék oda, ahonnan tavasszal megszülettem. Meghalok a ti világotok számára. Számotokra eddig is láthatatlan voltam, de most ténylegesen eltűntök. A te szemed ebből a szempontból persze egyébként sem játszik sok szerepet. Amit meglátsz, az a dolgoknak csak a világos vagy sötét része, és az is csak a saját szemszögödből. Látásod valahogyan, valami miatt gyönyörködés vagy haszon beállítottságúra torzult. Virágos rétet látsz és kaszálót, törvényt nem.

A kikerics itt egy kicsit elhallgatott, s szavai nyomán neki eszébe jutott valami, amire a kikerics utalt.

„Felébredni, meghalni, megszületni” – mondja az ősi törvény, mint egyetlen utat az embernél arra, hogy betöltse fel-

adatát, azt a célt, amit vele kapcsolatban megfogalmaztak akkor, amikor létrehozták. Nemcsak megszületnie, élnie és meghalnia kell. Ez kevés. Ez elég a hangyának, elég a fűnek és a szarvasbögárnak, talán a macskának is, de nem az embernek – mondja a törvény. Neki rá kellene ébrednie – mert a beleprogramozott törvény valahogyan nem működik, pedig képes lenne rá –, mi is a valóság, meg kellene hálnia mindannak a számára, ami nem ennek a megismert valóságnak a része, és újjá kellene születnie ebből a halálból még itt, élete során, s élni is itt, ebben az „új” életben. „Nem lehet fizetés nélkül távozni” – mondja valamelyik írásában Hamvas Béla, aki egész életében ennek a programhibának az okát kereste. Sok önmagáról és a világról alkotott illúzióknak kell meghalnia az emberben annak érdekében, hogy újjá tudjon születni arra, amire teremtették. Ha most nem, hát legközelebb újra, és számtalanszor újra, míg rá nem jön, s „vissza” nem fejlődik, a gravitáció és az entrópia működésének ellenére vissza nem tér az eredeti okhoz, amelyből származik. Azért teremtették.

Az őszi kikerics szavai, ahogy elnézte a rét szélén ülve, a langyos októberi illatok között, valahogyan ezt juttatták eszébe. Felébredni a világra, táplálékul szolgálni a környezetének, gyönyörködtetni, árnyékot adni, vagy éppen csak versenyre ösztönözni azokat, akik mellette nőnek fel; de ezzel nincs vége. Mindezt odaadja, fel-szolgálja szeli-

den, de „tudja”, hogy még ez sem elég. Még ezt is „fel” kell adnia. Meg kell hálnia egy régi világ számára, hogy újjászülethessen, és újjá, igazi valójában megszületve tovább szolgáljon ugyanott. És még a sorrendet is tudja. Nem jöhet előbb az, aminek később kell jönnie, még ha az is az előbbre való. Azt kell először létrehozni, amit később fel lehet áldozni valami nagyobbért.

Amikor a fűvek, magjaikat szétszórva, elsárgulnak, fáradtan lefekszenek az életüket adó földre, akkor születek meg újra – folytatta a kikerics. Ehhez pedig akkor már semmi sem kedvez körülöttem. Az éjszakák hűvösek lesznek, rovarok is alig vannak, amikre pedig mint minden virágnak, nekem is szükségem van. És mégis, láthatod magad is, erre a bágyadt szeptemberi-októberi napra visszamosolygok most már számodra is látható, „gyönyörűségesen törékeny és áttetsző halványlila” csokrimmal – ahogy ti mondjátok. De ez már valami egészen más. Levelem nincs, ami táplálna, árnyékot adna, szolgálna. Egyszerűen létre-jövök azért, mert Valaki ilyennek gondolt el, és össze kell gyűjtenem azt az anyagot a földből, levegőből, napfényből, amit csak én tudok összeszedni. Ezt a szerepet szánták nekem egy nagy színdarabban. Egyedül én vagyok képes erre a színárnyalatra, erre az illatra, erre a szerepre mindhalálig. Nézd meg, melyik virág szára ilyen hófehér, s a szirmaim sem sárgák, vagy pirosak, de még kékek sem, hanem lilák, mert a számotokra láthatók közül ez a szín a legnagyobb intenzitású a fehér után. Igen, a halál is eljön ismét, de ismét nem végelesen. Amit így összegyűjtök, halálommal vissza kell juttatnom oda, ahonnan kaptam. A földre, ami a földből volt, a levegőbe, ami onnan jött, és a Napnak, amit tőle kaptam. Tavaszig. Amikor is minden előről kezdődik.

Igen – mondta lassan, amikor látta, hogy a kikerics egy kis szünetet tart. Látam előtte már olyat is közületek, akit pár év alatt elnyomott a szeder; olyat is, amit törmelékekkel eltemettek az üdülőben az út építése során; és olyat is, amely alól elvezették az életető vizet. Ők nem hoztak ősszel virágot.

Igen, ők elmentek – mondta a kikerics. Elment az élet belő-

lük máshová, más formába, hogy ott tovább éltesse, mert az élet maga egy – ahogyan szintén tanították nektek. Most pedig menj haza, mert vár a feleséged. Nélküle úgysem megy sokra ezekkel a dolgokkal, mert úgy látom, csak ketten együtt értek egyet. Éppen miatta és apád miatt, aki már fentről szurkol neked, gyere el máskor is, ha akarsz, és akkor mást is mesélek.

Az ember nem őszi kikerics, nem fű és nem is hangya – mondta egyik barátja később, akire ráborította mindazt, amit megértett a kikerics szavaiból. Mégis, mintha lenne valamiféle közös törvény, amit a kikerics, a fű és a hangya „tud”, és az embernek is tanították, ha valamilyen oknál fogva nem érti is. Az elejét még érti: megszületni, felnőni, tanulni, érvényesülni, vagyis élni – még valahogy megy. Ha a körülmények kedvezőek, akár magától is. Majd felelősséget vállalni, vagyis adni, szolgálni szelíden másokat, már kevésbé, mert nincs meg a megfelelő együtt-látás, ami olyannak mutatná meg a dolgokat, önmagát és másokat, amilyenek valójában, ahogy a kikerics is látja. S a folytatás, amiről a tanítás szól – mintha tudták volna, mi hibádzik –, rendre elmarad. Pedig tényleg más az ember szerepe, mint a kikericsé, a fűé és hangyáé. Valamilyen más „anyagot”, „színárnyalatot”, „illatot” várnak el tőle. Zöld helyett halványlilát a kikericsnél. S az embernél? Pedig vannak és mindig is voltak más „anyagból” lévők, más „színiük” és „illatúak” közöttük is. Csak éppen a látással, a felébredéssel van megint a probléma. És a vággyal, az újjászületés utáni vággyal, ami a kikericsben valahogyan benne van. Mintha az embert holdkóros álomban tartaná az a nagy varázslat még akár hatvan év után is, amit alva-ébredés „élet”-nek lát és nevez. És ha felébredt, és már lát? Akkor jön a nehezebbje, a kitartás a változtatásban, amit minden és mindenki ellenez, kinevet, megkérdőjelez körülötte.

Valahogyan ki kellene tartanom – gondolta –, valahonnan erőt kell kapnom a továbbiakhoz, mint a kikerics, mielőtt újjászületik. Talán kevés a természetfotózás, a fotópuska és a fotók áldozata. Mást is oda kell adnom. Vagy talán a barátomnak van igaza, és az őszi kikerics tényleg nem olyan, mint az ember? Talán tényleg elég csak gyönyörködni benne, lefényképezni, vagy egyszerűen elmenni mellette, mint ami nem számít, nem fontos, és élni az életet, mint minden és mindenki más körülötte, felesleges „agyalás” nélkül?

De biztos, hogy nem is emlékeztet semmire a kikerics? – kérdezte önmagától.

Farkas István

Drapéria-tanulmány (1521)